

ÄGARSKIFTE

Boendet knäckfråga för generationsskiftet

TEMA

Lyckade ägarskiftet krävs för att sänka lantbrukarnas medelålder. I dag är över en tredjedel av alla som driver enskilda jordbruksföretag över 65 år.

Via ett rollspel med leksaksfigurer löstes boendefrågan för lantbrukaren Henrik Wejdmarks föräldrar. Deltagandet i Skifta rikt synliggjorde vikten av hela familjens delaktighet för att komma framåt i generationsskiftet.

Kvigguppfödaren Henrik Wejdmark i värmländska Kil och hans pappa Axel Olov Karlsson deltog på den allra första upplagan av ägarskiftesprogrammet Skifta rikt.

– Ingen gör ett generationsskifte åt en. Pappa ville, men visste inte hur och orkade inte, säger Henrik.

Programmets färdiga upplägg med ett start- och slutdatum ledde processen framåt. Henrik hade redan kommit in i gårdens drift och visste att pappan skulle kunna släppa ifrån sig den. Även ekonomiskt trodde han att de skulle kunna hitta bra lösningar.

– Tanken var att jag skulle få förskott på arvet och stå högt belånad, pappa få en dräglig pension medan bröderna skulle få vänta på att bli utlösta.

Han och pappan tog hjälp av rådgivare för att få förskottet på arvet rätt gjort, förklara orsakerna bakom det för de andra i familjen och få bröderna att känna att de fick sin del.

Största hindret var i stället föräldrarnas boende.

– Jag och min fru Elin bodde då i arbetarbostaden och mamma och pappa i stora huset, dit vi skulle flytta. Jag hade inte tänkt att de skulle bo kvar på gården, säger Henrik.

Bytte hus

Frågan togs upp på ett familjemöte i Kristinehamn, där även Elin, och Henriks mamma Yvonne Eriksson och två bröder fick delge sin syn på framtiden och generationsskiftet. Som metod användes ett rollspel där alla fick se sig själva som små leksaksfigurer.

– Man kunde gömma sig lite bakom figuren och säga vad man tyckte och såg. Min mamma och yngsta bror tog upp saker som inte kommit fram tidigare.

Yvonne Eriksson föreslog att de helt enkelt skulle byta hus, så att hon och Axel Olov Karlsson skulle bo kvar på gården, i arbetarbostaden.

– Jag trodde inte de ville bo där. Där finns en jättejobbig trappa som jag såg som ett stort hinder. Men de vägde fördelarna mot det, till exempel att ha nära till barnbarnen.

Att slippa köpa eller bygga ytterligare ett hus skyndade avsevärt på processen att skifta fastigheten. Flytten med

Beslutet att föräldrarna, trots en svår trappa, skulle flytta in i arbetarbostaden möjliggjorde Henriks och Elins flytt in i huvudhuset. "Att få bo där på rätta stället var en jättehärlig känsla, som skapade ett enormt driv för mig", säger Henrik. Foto: Privat

Elin in i huvudhuset sommaren efter upplevde Henrik som ett stort kliv.

– Att få bo där på rätta stället var en jättehärlig känsla, som skapade ett enormt driv för mig att börja föra verksamheten framåt.

"Behöver en tidsplan"

Framsta lärdomarna från Skifta rikt är att ett generationsskifte kan kännas stort och därför måste benas upp i små delar att jobba med en i taget.

– Man behöver en tidsplan, sätta upp målet, gärna åka hemifrån och avsätta tid för att verkligen få det gjort. Programmet satte även bollen i rullning mot ett äktenskap mellan Henriks föräldrar. Det skulle ha gjort situationen säkrare för hans mamma, som inte haft något ägande i gården. I slutändan tog föräldrarna inte steget.

– Om det skulle skita sig hade det varit tråkigt om mamma inte fick något för allt hon lagt ner och för att hon avstått jobb för att ta hand om hem och barn, säger Henrik.

Med den lärdomen såg han själv till att gifta sig innan ägarskiftet. Både fastigheten och aktiebolaget har han fått som gåva, men enbart fastigheten som enskild egendom.

– Halva bolaget blir Elins om vi skiljs. Vi har också på gång att skriva in henne som aktieägare så att hon redan nu ska få känna drivet som delägare. Men där har vi inte kommit till skott än.

Anna Ellström
red@landlantbruk.se

Fakta: Sörby gård

Ligger: I Kil, Värmland.

Drivs av: Henrik och Elin Wejdmark.

Anställda: Två heltidsanställda. Henriks pappa Axel Olov Karlsson är pensionär, men hjälper till med det han tycker är roligt.

Familj: Henriks och Elins två barn, 4 och 6 år gamla. Även Henriks föräldrar Axel Olov Karlsson och Yvonne Eriksson bor på gården.

Djur: Kvigguppfödning till Vadsbo mjölk sedan 2009. Totalt omkring 900 kvigor. Lammuppfödning med 55 tackor och vallhundar.

Areal: 400 hektar ekologisk vallodling i ett växtföljdssamarbete om totalt 800 hektar med en granngård. 300 hektar bete.

Nylig investering: Byggt ut djurstallet med nya lösningar för att få en rationellare, säkrare och mer lättarbetad drift.

ÄGARSKIFTE

"Väsentligt att inga konflikter står i vägen"

När syskon, makar och sambor inkluderas och drivkrafterna hos både den yngre och den äldre generationen synliggjorts, går ägarskiftets finansiering och juridik lättare. Det har varit filosofin bakom programmet **Skifta rikt**.

73 företag inom gröna näringarna, från Norrbotten till Skåne, har under åren 2019 till 2024 deltagit i ägarskiftesprogrammet Skifta rikt. Ensamma eller som stora familjer har totalt 263 personer medverkat, varav 42 procent kvinnor.

Erika Ekesbo Andrén startade Skifta rikt efter att ha drivit ett ledarskapsprogram för unga inom gröna näringarna. – Många ville ta över gårdar och jobba inom lantbruket. Men när de kom hem och lyfte frågan möttes de ibland av motstånd och blev väldigt frustrerade, säger hon.

Sedan hon med finansiering från Jordbruksverket drog igång det första utvecklingsprogrammet har Erika Ekesbo Andrén haft det som sin enda sysselsättning. – Vi har hittat en del av ägarskiftesfrågan som kompletterar de ekonomiska och juridiska aspekterna, säger hon.

Ofta ingen plan för livet efter

Att ägarskiftet involverar mycket känslor och pengar gör att de lätt drar ut på tiden. Skifta rikt har drivits som en grupptävlighet med extern samtalsledning. Enligt Erika Ekesbo Andrén har det fått saker att hända på gårdarna.

Det går mycket lättare att prata juridik och ekonomi om var och en vet vad den vill, blir stärkt i det och får jobba med sin affärsidé och affärsplan. Många av programmet deltagare var enligt henne i stället formade av förväntningar.

– Att titta på ägarskiftets skatteeffekter är ju helt ointressant om fel person tar över. För det kommer komma jobbiga dagar och är man inte hundra på

Deltagarna ser fördelar med att Skifta rikt drivs som en gruppaktivitet.
Foto: Marcus Staf

Erika Ekesbo Andrén.
Foto: Marcus Staf

TEMA

Lyckade ägarskiftet krävs för att sänka lantbrukarnas medelålder. I dag är över en tredjedel av alla som driver enskilda jordbruksföretag över 65 år.

Fakta: Skifta rikt

- Skifta rikt vänder sig till personer inom gröna näringarna som funderar över ägarskifte, inom kort kommer att äga ett företag eller är företagare i dag och vill utveckla sitt ledarskap.
- Programmet löper över några månader med totalt sju träffar. Sedan pandemin är de helt digitala, två till tre timmar per pass.
- Fokus sätts på social hållbarhet, jämställdhetens roll för utvecklingen, hållbar finansiering och ägandets och överlåtandets juridik.
- Deltagarna får verktyg för kommunikation och självledarskap.
- Programmet drivs av affärsutvecklaren och coachen Erika Ekesbo Andrén och juristen Sara Hjalmsdotter Gund.
- Det Jordbruksverksfinansierade projektet Skifta rikt avslutades 2024. Konceptet och metoden utvecklas nu och i höst startas en ny grupp på marknadsmässiga villkor.

vad man vill finns inte kraften att ta sig förbi hindren.

Som den största enskilda bromsklossen i dagens ägarskiftet ser Erika Ekesbo Andrén att den äldre generationen ofta inte har någon plan för livet efter ägandet och boendet på gården.

– Vi behöver stötta dem i att ställa frågor som: Vad har jag inte hunnit med att göra tidigare i livet, har jag några fritidsintressen? Det finns ibland även önskemål från respektive som inte varit lyssnade på i många år.

Som en anledning till lantbrukarnas

ökande medelålder ser hon att den äldre generationen ofta haft låga löneuttag och för dåliga pensionsavsättningar. De behöver då pengar från företaget för att få en dräglig ålderdom.

– Det kan vara svårt att ta det från barn som knappt får lån på banken. Då måste ibland den äldre generationen vara med och äga ett tag.

Väsentligt med inga konflikter

Erika Ekesbo Andrén anser att alla syskon bör inkluderas i ägarskiftet.

– Det är väsentligt att inga kon-

flikter står i vägen för en samsyn. Vi lyfter på stenar, tittar på eventuella motsättningar eller upplevda orättvisor från barndomen och pratar om dem.

Enligt samma resonemang bör även makar och sambor vara med tidigt i processen.

– Det förekommer en "sanning" om att det bara blir bråk när respektive inkluderas. Vi säger tvärtom att det minskar risken för konflikter längre fram.

Skifta rikt har haft ett jämställdhetsfokus där det varit självklart att alla måste vara delaktiga i frågan om vem som ska vara ägare.

– Vi har mötts av att man inte ens tänkt att det kan vara dottern. Eller att deltagare åkt hem och förstått att en ogift mamma utan ägande i gården har en urusel juridisk och ekonomisk situation och inte får något om det händer pappan något.

Här har Erika Ekesbo Andrén ibland upplevt krockar mellan generationerna.

– Det är viktigt att prata jämställdhet utifrån att unga tänker och vill annorlunda än föräldrarna. De yngre vill till exempel ha semester och vara föräldralediga på ett helt annat sätt.

Anna Ellström
red@landlantbruk.se

Kunder som vet vad de vill förenklar för banken

Med erfarenheter från Skifta rikt rekommenderar Landshypotek Banks regionchef fler att ta professionell hjälp kring ägarskiftets mjuka frågor.

Johan Dymling är regionchef på Landshypotek Bank, där ägarskiftet är ett dagligt inslag. Han har vid ett av seminarettillfällena under Skifta rikt-programmen föreläst och svarat på frågor om finansiering. Flera av bankens kunder har även deltagit i programmet.

– De har varit nöjda allihop. Den största nyttan med Skifta rikt är helhetsgreppet kring processen. Ett ägarskifte börjar inte med skattefrågor eller banklån, utan kring köksbordet i

Johan Dymling, regionchef på Landshypotek Bank.
Foto: Landshypotek Bank

samtalet mellan människorna inom familjen om vad den tillträdande och avträdande generationen vill med livet. Först med det som grund kan vi jobba vidare och så småningom sätta en affärsplan i verket, säger han.

Han ser det som viktigt att ha respekt för att köksbordsdialogen kräver tid, och kanske även hjälp.

– De flesta förutsätter att man behöver lägga pengar på professionellt

stöd för att hantera skatte- och finansieringsfrågor. Men det är få som tar hjälp för att få till effektiva samtal eller projektleda kring de mjuka frågorna, som ofta är de svåraste.

Ställer frågor om viljorna

Johan Dymling konstaterar att banken gör affärer med människor, inte affärsplaner i excel. Kunder som tänkt till kring sin verksamhet på djupet och har en vision om vad de vill med sin gård och varför, gör arbetet enklare för banken.

– Att ta fram en affärsplan kan nästan vem som helst göra, men magi blir det när en person verkligen äger den och känner i själ och hjärta att dethär är min baby, det här vill jag driva och utveckla. Då blir det lättare att tro på personen

och känna att det här kommer flyga.

Med Skifta rikt som en viktig inspirationskälla har banken utvecklats kring ägarskiftets mjukare dimensioner och jämställdhet.

– Jämfört med tidigare ställer vi mer frågor kring viljorna i familjen och om man är överens. Ifall det är beslutat att en i ett par ska äga en fastighet eller verksamhet till hundra procent och den andra parten jobba på gården utan något annat eget jobb, ställer vi exempelvis frågor kring varför man inte köper gården tillsammans och om den andra parten får marknadsmässig lön och avsättning till pension.

Anna Ellström
red@landlantbruk.se